

MEMY A KULTURNÍ VÁLKY

Metodické náměty na výukové aktivity

Aktivita učí žáky kriticky přemýšlet o používání memů, analyzovat jejich význam a hledat jejich další možné, často skryté interpretace.

Doporučený věk: 10+

Cíle:

- ▶ Žáci si uvědomí, že memy nejsou jen nevinná legrace. Jejich používání může být i nebezpečné (skrze memy např. může někdo šířit nenávistné myšlenky nebo ovlivňovat veřejnou diskuzi)
- ▶ Žáci se naučí vnímat memy kriticky. Přemýšlet, nad jejich významy, zkoumat jak, kdy a proč daný meme používáme a jak lze význam obrázku jednoduše změnit

Délka: 45 minut (včetně projekce videa)

Pomůcky: počítač, projektor a Jamboard

1. Aktivita Ukaž svůj meme!

2. Aktivita Mnohovýznamnost memů

Co jsou to memy

Jak uvádí Albert Lloreta, až do nástupu sociálních sítí a tzv. webu 2.0, který akceleroval uživatelský obsah, byl internet heterogenním místem plným kreativních a naivních experimentů (2019).

Internet tak, jak ho známe dnes, se díky specializaci obchodního modelu změnil na homogenní prostor bez "prázdných míst" mezi hlavními platformami, s jazykem a představitostí definovanou internetovými giganty soupeřícími o co největší porci naší pozornosti a času.

V homogenním prostředí současné sítě představují memy demokratický zdroj kolektivní kreativity definující naši digitální kulturu. Původní definice memu se připisuje Richardu Dawkinsovi, který ji trochu zjednodušeně (ale o to představitelněji) definoval ve své knize „Sobecký gen“ jako směs „genu“ a „paměti“. Memetika úzce souvisí se způsobem, jakým se kultura a myšlenky vyvíjejí: spojování, násobení, přidávání, přídávání, mutování, zrychlování, deformování... Memetický způsob vývoje kultury zpochybňuje myšlenku autorství. Logicky. Vše je směsí všeho a většinou je příliš složité rozpoznat, kdy něco začíná.

Patrick Davison definuje internetové memy jako „kulturní dílo, obvykle humorné, které získává vliv prostřednictvím sdílení v digitálním prostoru“. Meme přizpůsobuje filozofii punkového DIY digitálnímu prostředí. Jedná se o otevřenou technologii, takže k nim má přístup téměř kdokoli. Memy (a memetika jako fenomén) jsou skutečně nekontrolovatelný a vícesměnný zdroj populární kreativity.

Prostřednictvím imitace, parodie nebo satiry vystupují jako nekonformní nástroj. Můžou se zdát vizuálně jednoduché, ve skutečnosti ale může jít o složité formy s několika vrstvami, různými kódy pro čtení, a dokonce i možnostmi sporné interpretace.

Memy samy o sobě nejsou dobré ani špatné. Jejich prostřednictvím se často vedou debaty hlubokého společenského a politického významu. Protože mutují a vyvíjejí se, měli bychom jim věnovat pozornost, naučit se je analyzovat a chápat, na kolik tvoří součást našeho kulturního dědictví. Mimochodem: i takový TikTok je vlastně mechanismus na výrobu audiovizuálních memů. Jeho konfigurace je navržena tak, aby na základě písně nebo zvuku tisíce lidí kopírovaly choreografii nebo hru.

Zdroje:

- Patrick Davison, The Language of Internet Memes, 2012 - <http://spring2017.designforthe.net/library/language-of-internet-memes>
- <https://lab.cccb.org/en/memes-as-digital-crafts/>
- <https://lab.cccb.org/en/dank-memes-the-reaction-to-an-unliveable-internet/>

Kulturní války

Sociolog James Davison Hunter vydal v roce 1991 knihu Kulturní války: Boj o definici Spojených států. Popisuje v ní zuřící boj konzervativců s progresivisty o americké kulturní i sociální instituce. Už v 20. letech dochází v USA ke konfliktu městských a venkovských hodnot. Kulturní války té doby odrážely dva hlavní trendy: reakci na rasovou desegregaci a liberalizaci a zásadního přeskupení na americké politické scéně. Demokraté přestávají být sociální stranou zaměstnanců a stávají se liberální stranou měst a menšin, která ovšem rovněž přijala tržní liberalismus za svůj. Za republikány se stavějí mocné evangelikální církve, venkov a bývalá průmyslová centra. Dřívější socioekonomické štěpení nahrazuje kulturní polarizace. Hunter uvádí, že toto štěpení není sociologickým jevem, kulturní polarizaci chápe jako důsledek kulturního válčení (cultural warfare), jehož se ujaly politické a mediální elity.

Kulturní války představují formu třídního boje o kulturní, ale i ekonomický vliv.

Témata kulturních válek: POTRATY, VLASTNĚNÍ ZBRANÍ, ODDĚLENÍ CÍRKVE OD STÁTU, SOUKROMÍ, LEHKÉ DROGY, HOMOSEXUALITA, CENZURA, CANCEL CULTURE (tzv. kultura rušení, jedna z forem vylučování nesouhlasícího jedince z příslušné sociální skupiny).

Na Slovensku se v roce 2018 a v Polsku v roce 2020 hlavní debaty týkaly domnělého liberalismu prezidentských vyzvatelů a jejich postojům vůči homosexuálům. Polsko a Slovensko rozdělují pokusy o úplné zakázání, respektive omezení potratů a populisté v Maďarsku a v Česku veřejně a systematicky brojí proti translidem a homosexuálům.

Různé typy kulturních válek lze rozdělit podle tří typů politik:

1. Politiky paměti

Vztah k minulosti je prvním tématem, na němž se vyhraňovaly protichůdné tábory, a to zejména ve vztahu k dědictví komunismu nebo druhé světové války. Kontroverze týkající se (spolu)viny za zločiny na Židech v Polsku, nacismu na Slovensku, rehabilitace Horthyho režimu v Maďarsku nebo historického revizionismu a ustašovského státu v Chorvatsku jsou příklady tzv. paměťových válek. Stavějí proti sobě národně a kriticky smýšlející politiky, publicisty a aktivisty.

2. Politiky identity

Krizový rok 2015 vedl k nepředvídatelné polarizaci společnosti ve vztahu k migraci a islámu. Takřka nikde ve visehradských zemích se nedeбатovalo o pragmatickém řešení tzv. uprchlické krize. Převážily debaty na téma povahy islámu a jeho domnělé hrozby pro „křesťanské hodnoty“. Proti tzv. liberálnímu a proevropskému táboru se ve jménu tehdy vznikající představy o křesťanské identitě Evropy a nekompatibilitě náboženství a kultur postavil tábor kladoucí národní homogenitu nad univerzální principy a také nad evropskou spoluprací.

3. Politiky morality

Zatím nejaktivnější bojiště středoevropských kulturních válek. Ve sporech o práva žen, homosexuálů a translidů se překvapivě rychle rozpadá shoda na tom, že stát má v liberální demokracii jednotlivcům zajistit svobodu a rovnost bez ohledu na jejich vlastnosti. Reproductivní chování, sexuální orientace a vzdělání se stávají předmětem moralizujícího pohledu a terčem požadavků na stát a církvemi řízenou regulaci a uznání většinových norem za normy morální na úkor individuální autonomie.

Aktéři kulturních válek nově definují určité téma – komunismus, pojem gender, rovnost pohlaví, liberalismus nebo prosazují nový úhel pohledu. Nástroje jsou zdánlivě ideové. Kulturní válečník ale nediskutuje a nehledá pravdu. Pomocí mobilizace ve fyzických či virtuálních prostorech prosazuje svůj pohled a definice proti soupeřovým. Zavádění nejasných, prázdných pojmů (genderová teorie, kulturní marxismus, islamofašismus, diktát EU, vítač, ale také xenofob, islamofob a rasista) je nástrojem moci už tím, že úspěšně boří nevědomý konsenzus a nálepkuje a diskredituje nepřítele.

Kulturní války se taky nejčastěji vedou pod vlajkou menšinové či ohrožené pozice a proti domnělé, často uměle vytvářené převaze. Výrazy jako liberální diktatura, ochrana práv většiny, válka proti křesťanům, ohrožený bílý muž nebo vláda politické korektnosti implikují jakousi vynucenou převahu.

Druhou fází kulturní války je ovládnutí kulturních institucí a poradních sborů (univerzit a médií v Polsku a Maďarsku, mediálních rad) a snaha prosazovat do blízkosti moci ty, kteří jsou spojeni určitým kulturním kódem (odporem k pojmu gender, migraci, EU).

Zdroje:

- <http://www.cz.boell.org/cs/2021/07/26/kulturni-valky-boj-o-hegemonii>
- https://miro.com/app/board/o9J_l07J38E=?invite_link_id=745445859404

➤ AKTIVITA 1/2

Ukaž svůj meme!

Úvod: Na začátek se může vyučující žáků zeptat, jak by vysvětlili, co je to “meme” [vyslovuje se jako “mím”, “mem” nebo “meme”].

Metodika k aktivitě

Vyučující předem vytvoří nástěnku na <https://jamboard.google.com/>.

- Tu pak sdílí s žáky a vyzve je, aby na ni vložili svůj nejoblíbenější meme.
- Žáci pak jeden po druhém představí třídě svůj oblíbený meme a vysvětlí, proč se pro něj rozhodli, co znamená, v jakých situacích se používá a co má vyjadřovat?
- Vyučující žáky upozorní, že memy nemusejí být jen nevinnou zábavou. Nesou s sebou i určité riziko – jejich dvojznačnost je snadné zneužít k šíření nenávisti nebo podněcování k násilí a trestné činnosti.

Vyučující pustí žákům video [“Mohou být “memy” válečnou zbraní?”](#)

Po jeho zhlédnutí vysvětlí, jak se z původně nevinného meme žabáka Pepe stala zbraň kulturních válek.

Žabák Pepe (Pepe the Frog) je internetový mem – zelená antropomorfní žába s lidským tělem. Pepe se objevuje v roce 2005 v komiksu Matta Furieho „Boy's Club“. Internetovým memem se stal v roce 2008, když se jeho obrázek rozšířil na internetových stránkách Myspace, Gaia Online a 4chan. Od roku 2015 je jedním z nejpoužívanějších memů na 4chanu a Tumburu. Tehdy se část krajní pravice pokusila udělat z Pepeho svůj symbol. V roce 2016 nezisková organizace Anti-Defamation League zařadila mem do databáze nenávistných

symbolů s dodatkem, že většina případů využití Pepeho není spojená s nenávistným obsahem. Matt Furie projevil nesouhlas s použitím Pepeho v nenávistných příspěvcích.

Postupem času vznikly jeho další verze od anonymních uživatelů. Patří mezi ně například „Sad Frog“, „Smug Frog“, „Angry Pepe“, „Feels Frog“ a „You will never... Frog“. V roce 2020 vznikl americký dokumentární film Feels Good Man, který sleduje spor autora s krajní pravicí o využití memu a mapuje jeho historii. Více o filmu najdete tady.

V návaznosti na protesty po celých Spojených státech po smrti George Floyda se do centra pozornosti médií dostala krajně pravicová extremistická skupina s názvem Boogaloo Boys (někdy psáno Boogaloo Bois). Boogalooos, oblečení do havajských košil s tematickými nášivkami, se identifikují jako občanská milice, využívají protesty k vyprovokování násilí namířeného proti demonstrantům i policii. Skupina používá šifrovaný jazyk a memy k šíření nenávistných zpráv a instrukcí. Vzhledem k jejich povaze je náročné je analyzovat.

AKTIVITA 2/2

Mnohovýznamnost memů

Úvod: Na začátek se může vyučující žáků zeptat, jak by vysvětlili, co je to “meme” [vyslovuje se jako “mím”, “mem” nebo “meme”].

Metodika k aktivitě

- Vyučující vyzve žáky, aby podobně jako se změnil význam žabáka Pepeho, žáci změnil význam a kontext memů svých spolužáků.
- Žáci mění kontext a význam memů svých spolužáků prostřednictvím Generátoru memů
- Žáci by si díky této aktivitě měli uvědomit nebezpečí dvojznačnosti memů. Vyučující může žáky vyzvat, aby si memů víc všímali i v téhle souvislosti a měli na paměti, že memy nejsou jen pro zábavu, ale naopak můžou i radikalizovat nebo podněcovat nenávist.

Další zdroje:

- [Příručka Data Detox](#)
- [Workshopy pro školy ze série #Datamaze](#)
- <https://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/16749/mem-tajny-jazyk-internetu.html>

*Autor: Mgr. Michal Kučerák
Materiály vznikly v rámci projektu souboru Farma v jeskyni s názvem “Commander”*